

Vergaderjaar 2024–2025

24 587

Justitiële Inrichtingen

29 270

Reclasseringsbeleid

Nr. 1009

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 december 2024

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum (WODC) heeft onderzoeksbureau Dialogic een evaluatie uitgevoerd naar de pilot Maatwerk (zie bijlage). Maatwerk is een pilot die sinds 2022 door Gevangenzorg Nederland wordt uitgevoerd in de Penitentiaire Inrichting (PI) in Alphen aan den Rijn. Deze pilot is erop gericht gedetineerden te motiveren om aan de slag te gaan met hun toekomst, onder andere door te helpen in bij de zoektocht naar passend werk. De pilot Maatwerk is positief geëvalueerd: volgens onderzoekers is aannemelijk dat de aanpak bijdraagt aan het hebben van geschikt en duurzaam werk na detentie voor gedetineerden. Daarom zal de beschrijving van de aanpak in 2025 gedeeld worden met PI's en vrijwilligersorganisaties.

Pilot Maatwerk

Gevangenzorg Nederland is een christelijke vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor (ex-)gedetineerden, tbs-patiënten en hun familieleden. Van 2016 tot begin 2022 heeft Gevangenzorg Nederland het project De Compagnie uitgevoerd in PI Krimpen aan den IJssel. Gesprekken met Gevangenzorg Nederland over een vervolg op De Compagnie hebben geleid tot de pilot Maatwerk in PI Alphen aan den Rijn, die is gestart in 2022.¹ Vooraf is bepaald dat de aanpak van Maatwerk moest aansluiten op het reguliere proces in de PI's en de Beperkt Beveiligde Afdeling (BBA) en toegankelijk moest zijn voor een zo groot mogelijke groep gedetineerden. Verder is afgesproken dat de aanpak, eenmaal ontwikkeld en beproefd, door Gevangenzorg Nederland wordt opgeschreven. Doel daarvan is om de opgedane ervaringen te kunnen delen met andere PI's en vrijwilligersorganisaties, zodat zij daar hun voordeel mee kunnen doen.

In het evaluatierapport beschrijven de onderzoekers dat het aanbod van Maatwerk uit verschillende onderdelen bestaat, die apart gevolgd kunnen

¹ Kamerstukken II, 2021/22, 24 587, nr. 815.

worden door gedetineerden al naar gelang hun behoefte. Deze onderdelen zijn onderverdeeld in drie categorieën: 1) vrijwilligers, 2) arbeid en 3) ondersteunend.

1) Vrijwilligers

Vrijwilligers van Maatwerk zijn aanwezig op de leefafdelingen van gedetineerden en op het re-integratiecentrum, waar ze contact kunnen leggen met gedetineerden die hiervoor openstaan en gedetineerden kunnen koppelen aan een «maatje» voor periodieke één-op-één gesprekken. Er is ook een nazorgtraject na detentie mogelijk.

2) Arbeid

Een gedetineerde kan samen met de vrijwilliger de Cursus Arbeidsoriëntatie volgen (CAO). Deze cursus moet ervoor zorgen dat de gedetineerde weet wat diens motivatie is voor werk, welke kwaliteiten hij of zij bezit en wat voor werk leuk en passend kan zijn. Ook organiseert Gevangenzorg Nederland samen met de PI een ondernemersbijeenkomst waarbij ondernemers worden uitgenodigd in de PI en deelnemers van Maatwerk potentiële werkgevers kunnen ontmoeten.

3) Ondersteunend

Tot slot ondersteunen de adviseurs arbeidsintegratie van Gevangenzorg Nederland de gedetineerden in de zoektocht naar een baan middels arbeidsbemiddeling en leggen indien gewenst contacten met potentiële werkgevers. Gevangenzorg Nederland biedt ook nog een aantal ondersteunende cursussen aan die zijn gericht op het herstel van de gedetineerde en het herstel van relaties.

De doelstelling van Maatwerk is door Gevangenzorg Nederland omschreven als «... gedetineerden te motiveren aan de slag te gaan met hun toekomst, waaronder arbeidsintegratie, waarbij vrijwilligers een belangrijke rol spelen.»

Samenvatting evaluatie

Het doel van het WODC-onderzoek was om te evalueren of de Maatwerk-aanpak ver genoeg ontwikkeld is om als volwaardige en effectieve aanpak beschreven te worden en bijdraagt aan de arbeidsintegratie van deelnemende gedetineerden. Naast het vormen van een oordeel over het behalen van de directe doelen van de aanpak, is ook onderzocht welke neveneffecten zich voordoen. In dit onderzoek is ook gekeken of de aanpak verder gedeeld kan worden met andere vrijwilligersorganisaties en PI's.

Onderzoeksmethode

In dit evaluatierapport wordt op basis van de literatuur en ervaringen bepaald in hoeverre het plausibel is dat de Maatwerk-aanpak heeft bijgedragen aan de gestelde doelen en daarmee van meerwaarde kan zijn. Het onderzoek betreft geen effectmeting: daarvoor zouden een (quasi) experimentele opzet, voldoende deelnemers en een langere looptijd noodzakelijk zijn.

Uitkomsten van het onderzoek

In totaal zijn 76 Maatwerk-trajecten gestart in de periode medio 2022 tot medio 2024. Uit het onderzoek blijkt dat er twee doelgroepen zijn van Maatwerk die ook deels overlappen: gedetineerden die baat zouden hebben bij een maatje en/of gedetineerden die ondersteuning kunnen gebruiken bij het vinden van een geschikte baan. Twee derde van de deelnemers was gekoppeld aan een vrijwilliger en (nog) niet bezig met arbeidsoriëntatie. Zij kunnen in de toekomst alsnog deelnemen aan onderdelen op het gebied van arbeid.

Wat het onderdeel «vrijwilligers» betreft, blijkt uit de evaluatie dat zij van meerwaarde zijn. Dit is ook in lijn met bestaande literatuur. Het gaat dan bijvoorbeeld om het bieden van een luisterend oor en ondersteuning op praktisch en emotioneel vlak, waardoor volgens de literatuur wordt bijgedragen aan de sociale en persoonlijke re-integratie van een gedetineerde. Daarnaast bleek uit de evaluatie dat een positief neveneffect van inzet van vrijwilligers is dat zij casemanagers op bepaalde punten kunnen ontlasten en dat de aanwezigheid van vrijwilligers op leefafdelingen de sfeer en het leefklimaat ten goede kan komen.

Het vinden van passend werk vanuit detentie is in het algemeen een grote opgave voor gedetineerden, zowel met betrekking tot het vinden van de motivatie als de praktische uitdagingen die ermee gepaard gaan. Het aanbod van Maatwerk op het onderdeel «arbeid» ondersteunt gedetineerden in het vinden van motivatie voor werk en het herkennen van de eigen kwaliteiten. Via de ondernemersbijeenkomsten en arbeidsbemiddeling door de adviseurs arbeidsintegratie kunnen gedetineerden vervolgens ook op een praktische manier geholpen worden in het leggen van contacten met potentiële werkgevers en het vinden van werk. Er zijn ten tijde van het onderzoek 37 Maatwerk-trajecten afgerond, waarin in totaal vijftien deelnemende gedetineerden zijn bemiddeld naar werk. Bij een deel van de afgeronde trajecten heeft ook een nazorgtraject gelopen (of is nog bezig). De eerste succesverhalen leiden tot een toename in aanmeldingen voor Maatwerk. Volgens de onderzoekers is het goed voorstelbaar dat bij voortzetting van het programma het aantal naar werk bemiddelde deelnemers zal toenemen.

In de ondersteunende onderdelen, onder andere gericht op het herstel van de gedetineerde en het herstel van relaties, ligt wat de onderzoekers betreft niet de meerwaarde van Maatwerk: hier zijn binnen het bestaande re-integratieaanbod ook andere mogelijkheden toe.

Conclusie evaluatieonderzoek

De onderzoekers concluderen dat het plausibel gemaakt kan worden dat de aanpak bijdraagt aan het hebben van geschikt en duurzaam werk na detentie voor gedetineerden. De aanpak zou daarmee ook een bijdrage kunnen leveren aan een succesvolle re-integratie en een verminderde kans op recidive. Voor het bereiken van deze doelen is het wel van belang dat de aanpak aanvullend is op het bestaande re-integratieaanbod en dat de gedetineerde ook voldoende ondersteuning ontvangt op het gebied van de overige basisvoorwaarden en andere problematiek.

Uit het onderzoek blijkt dat in de aanmeld- en selectieprocedure van Maatwerk geen criteria of drempels bestaan die gedetineerden op voorhand uitsluiten. Dat sluit aan bij vooraf bepaalde doelstelling dat de aanpak toegankelijk moest zijn voor een zo groot mogelijke doelgroep. Geconcludeerd wordt dat er mogelijkheden zijn om de aanpak uit te breiden naar andere PI-omgevingen, thema's en vrijwilligersorganisaties. In dit kader wijzen de onderzoekers erop dat het wel van belang is dat het een volwassen vrijwilligersorganisatie betreft, die de vrijwilligers voldoende ondersteunt en voorbereidt en consistent vrijwilligers kan leveren. Daarnaast moet de organisatie goed contact met de PI en de casemanagers kunnen onderhouden en bekend zijn met de processen in de PI.

Beleidsreactie

Om de re-integratie van gedetineerden te bevorderen is het van belang dat wordt ingezet op de basisvoorwaarden werk en inkomen, huisvesting,

schuldhulp, zorg(verzekering), identiteitsbewijs en sociaal netwerk. De pilot Maatwerk richt zich op de basisvoorwaarde werk en inkomen. Bekend is dat de meeste gedetineerden bij aanvang van hun detentie al problemen op de basisvoorwaarden hebben: uit de nazorgmonitor blijkt dat ongeveer 19% van de onderzochte groep werk had een maand voor detentie, één maand na vrijlating is dat 18%.² Hulp bij het op orde krijgen daarvan is van belang. In dat licht is het dus positief dat de onderzoekers concluderen dat de aanpak van Maatwerk een bijdrage kan leveren aan het hebben van geschikt en duurzaam werk na detentie. De meerwaarde zit wat mij betreft ook in de constatering dat de vrijwilligers de casemanagers op punten kunnen ontlasten en een positieve bijdrage kunnen leveren aan de sfeer en het leefklimaat op de afdelingen.

De pilot Maatwerk zou aanvankelijk een looptijd hebben tot en met 2024. Ik heb besloten het aankomende jaar, 2025, de pilot te verlengen. Reden hiervoor is dat door personeelstekorten in de PI Alphen aan den Rijn helaas minder contact mogelijk was tussen vrijwilligers en gedetineerden dan beoogd. Met een jaar extra krijgt Gevangenzorg Nederland de tijd om hun aanpak nog wat langer te beproeven en de beschrijving ervan af te ronden. Wanneer gereed zal deze beschrijving worden gedeeld met andere vrijwilligersorganisaties en PI's. Wat ik daarmee beoog is dat andere organisaties van de opgedane kennis en positieve ervaringen kunnen leren en daarmee hun eigen aanpak kunnen ontwikkelen of verbeteren. Door gezamenlijk te streven naar het bieden van de nodige ondersteuning van gedetineerden bij hun re-integratie, kunnen we een belangrijk verschil maken.

De Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,
I. Coenradie

² WODC (2024). Monitor nazorg ex-gedetineerden – 7^e meting.